

SLATKA TAJNA LOVAČKE KUHINJE – JAZAVAC OBIČNI (*MELES MELES* L.)

Konjević¹, D.

SAŽETAK

Jazavac je naša autohtona divljač iz porodice Kuna. Iako se danas jazavac vrlo rijetko lovi i konzumira, ipak se njegovo meso može koristiti u ljudskoj prehrani na nekoliko načina. Osnovne metode lova tijekom lovne sezone čine prikradanje, doček kod jazbine ili na polju, te sve rjeđe jamarenje i iskapanje. Po ulovu se jazavac obvezno mora podvrći veterinarsko-sanitarnom pregledu te mu je potrebno što prije odstraniti mirisne žlijezde. Pretraga na trihinelozu se ne smije izostaviti. Meso jazavca se najčešće konzervira i priprema postupkom sušenja i dimljenja, a nešto rjeđe i kao pečenje ili gulaš.

Ključne riječi: jazavac, divljač, lov, pregled na trihinelozu, meso jazavca

IZGLED I NAČIN ŽIVOTA

Jazavac (*Meles meles* L. 1758) je naša autohtona divljač iz nadreda Zvijeri i porodice Kuna (Car, 1967; Janicki, 2004). Sukladno još uvijek aktualnom Zakonu o lovu (1994) jazavca svrstavamo u skupinu sitne divljači, odnosno u dlakavu divljač ukoliko se vodimo više od 120 godina starom lovačkom tradicijom. Ova je vrsta divljači rasprostranjena diljem Hrvatske, od njenih nizina pa sve do brdsko-planinskih područja (Ettinger, 1897; Car, 1967; Janicki, 2004). Izuzetak čine jedino jadranski otoci, gdje ne nalazimo jazavce.

Uobičajena asocijacija koja se javlja pri spomenu jazavca je da je riječ o lijenoj i sporoj životinji. Takav je stav uvelike prisutan i u starijih lovnih stručnjaka. Tako u svojim djelima Ettinger (1897) primjerice kazuje kako je "jazavac zvier troma i spora, niti može na svojih kratkih noguh brzo hoditi, ...". No, naprotiv, priča o samome jazavcu je daleko složenija.

Iako rasprostranjen posvuda, jazavac ipak pokazuje određenu izbirljivost glede staništa. Tako

sama činjenica da jazavac kopa i nastanjuje jame, pojašnjava preferiranje suhих i ocjeditih tla. U pravilu, jazavčeve jazbine možemo pronaći na rubnim padinama hrastovih, grabovih, bukovih ili miješanih šuma, a ponekad i branjevina. Nastambe se uvijek nalaze u blizini obradivih površina ili vinograda (Ettinger, 1897; Janicki, 2004). Ukoliko tražimo jazavčeve jazbine sljedeći nam putokaz daje vegetacija oko ulaza u nastambu, kao i tragovi pandži po okolnom drveću. U pogledu same nastambe, njena kopanja i održavanja, jazavac je vrlo revan. Njegove izvrsne kopačke sposobnosti često koriste drugi, ponajčešće lisica, a nekada čagljevi ili čak vučice. Oni naime, ponekad žive kao njegovi sustanari, ili se pak samo kote u jazbini. Jazbina se nalazi u centru jazavčeva teritorija koji je obično promjera oko 5 km (Janicki, 2004). Sama se jazbina sastoji od ljevkastog glavnog otvora, nekoliko hodnika, ventilacijskih otvora, izlaza za nuždu i kotla. Kotao je centralni dio jazbine, obično smješten oko 1,5 do 2 m pod zemljom, nastro liščem i mahovinama. U njemu jazavac provodi najviše vremena. Jazavac redovito čisti nastambu i u njoj ne defecira. Od jazbine se u svim smjerovima prostiru utabane staze. Rubove svoga teritorija jazavac između ostaloga označava i malim zahodima (rupe u koje zakapa izmet).

Jazavac naraste u dužinu od oko 60 cm te u visinu do 30 cm (Car, 1967; Janicki, 2004). Odrasli, ugojeni primjerci mogu težiti i do 16 kg. Čitava leđa prekriva mu čekinjasta dlaka sivo-crne boje. Obojenost glave se opisuje kao bijela u osnovi, sa dvije crne pruge koje se protežu od njuške preko očiju pa sve do iza tjemena. Ostatak tijela je prekriven crnom dlakom. Jazavci posjeduju perianalnu mirisnu žlijezdu čija je izlučevina prodorna i neugodna mirisa.

Glavno razdoblje aktivnosti ovih životinja pada u

¹Dean Konjević, dr. vet. med., asistent, Katedra za biologiju, patologiju i uzgoj divljači, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Heinzelova 55, 10000 Zagreb, e-mail: dean.konjevic@vef.hr

sumrak i noćne sate, no, kao i u svih životinja to uvelike ovisi o stupnju uznemiravanja u dotičnom staništu. Jazavci su tipični svežderi, pri čemu im glavnu prehranu čini biljna hrana. Nju uglavnom čini voće, šumski plodovi, korijenje, gomolji, grožđe i kukuruži. Animalni dio ishrane zastupljen je prvenstveno različitim kukcima i njihovim ličinkama te puževima, a znatno rjeđe i drugim životinjama. Pri tome mu se na jelovniku može naći sva sitna divljač koju može uloviti i savladati, poglavito mladunčad te ranjene ili bolesne životinje. Iako se ponegdje navodi kako jazavac čini znatne štete u poljodjelstvu, vjerojatnijom se čini teza Ettingera (1897) kako nije riječ o po ljudsku djelatnost štetnoj životinji jer ne dolazi u velikom broju, a posebice ako se zna da je riječ o iznimno teritorijalnoj životinji.

Jazavci se pare jednom godišnje, u razdoblju od travnja pa sve do kasne jeseni (Car, 1967; Janicki, 2004). Unutar tih vremenskih granica vrhunac parenja je od srpnja do kolovoza (Ettinger, 1897; Čeović, 1940). Nakon bređosti od oko 8 mjeseci (uslijed embriotenije), ženke okote 3-5 mladih koji su 30-tak dana slijepi. Mladi jazavci postaju spolno zreli s dvije godine.

KAKO SE LOVE JAZAVCI

Lovna sezona na jazavce traje od 01. kolovoza do 30. studenoga tekuće godine, ostavljajući razmjerno veliki period zaštite, tijekom kojega se jazavci ne smiju loviti. Iznimku čine posebne okolnosti poput primjerice sanitarnog odstrjela. Od lovnih tehnika kojima se danas jazavci mogu loviti, u obzir dolaze lov prikradanjem, lov dočekom kod jazbine ili na polju, te lov jamarenjem (Grubešić, 2004). Lov šuljanjem ili prikradanjem svakako spada u najzahtjevnije lovo. U ovakvom lovu, lovac se kreće šumom, osluškuje i promatra te se uočenoj divljači prikrađa na puškomet. Naravno da su tada mogućnosti da Vas divljač spazi iznimno velike. Lov dočekom kod jazbine spada u starije lovnih tehnika gdje lovac koji poznaje svoje lovište, čeka u blizini jazavčeve jazbine svoju priliku za odstrjel. Često se za noći s dobrom mjesecinom jazavci mogu spaziti i na kukuružištu, gdje se u tim uvjetima mogu i odstrjeliti. Konačno, u lovu na jazavce mogu sudjelovati i psi, što se naziva jamarenjem. Jamarenje se provodi na

način da u jazbinu ulazi jedan ili više pasa iz skupine terijera ili jazavčara, s namjerom da iz nje istjeraju jazavca. Obzirom da je jazavac iznimno žilav i opasan protivnik, pas se ne bi trebao upuštati bez potrebe u izravnu borbu. Upravo je iz toga razloga dobro da u jamu ulaze bar dva psa. Ukoliko niti tada ne uspiju istjerati jazavca iz jame, može se pristupiti kopanju. To je vrlo zahtjevan i težak posao. Obzirom da se tijekom cijelog postupka iskapanja pas nalazi u jami, sasvim je razumljiva odredba da se terijeri obučeni za jamarenje moraju konstantno glasati u radu. Samo tako lovac može znati u kojem se dijelu jame nalazi pas. Ova je metoda danas, porastom svijesti o dobrobiti i svođenju nepotrebne patnje na minimum, sve manje u uporabi. Poopćeno gledano, lov na jazavca se danas rijetko provodi.

Glede sredstava kojim se love jazavci, može se reći da se prvenstveno koriste puške glatkih cijevi ili takozvane sačmarice, uz streljivo oznake 6, odnosno sačmu promjera 4 mm (Janicki i sur., 2003). U stranoj se literaturi navodi kako je i sačma oznake 5 (promjer 3 mm) dostatna ukoliko se puca na udaljenosti manjoj od 30 m (Hespeler, 2004). Naime, iako slabije udarne energije, i ova bi sačma trebala biti dostatne snage na manjim udaljenostima, da probije kožu i podraži okončine živaca, uzrokujući šok i smrt. Prednost bi joj trebala biti upravo ta slabija energija,

▼ Slika 1. Jazavci (*Meles meles L.*)

jer kao takva manje prodire u tkivo i uzrokuje manja oštećenja jestivih dijelova. Osim sačmaricama, jazavci se mogu loviti i puškama sa olučenim cijevima ili risanicama (Jakelić, 2001). U tom se slučaju koriste jeftiniji naboji manje energije poput 222 Rem., 22 LR ili 22 Hornet (Jakelić, 2001). Risanice nam prilikom lova gdje jazavac miruje (doček na polju) pružaju lakši i sigurniji pogodak, uz izbjegavanje oštećenja butnih mišića (Hespeler, 2004).

Uporaba tzv. željeza (zamki) u lovu na jazavce ili trovanja kako je to opisivano u starijoj literaturi (Ettinger, 1897; Čeović, 1940), danas više nije dozvoljena.

Po uspješnom lovu nailazimo na iste "prepreke" kao i pri odstrjelju drugih vrsta divljači. Naime, tradicionalni postupak s dlakavom divljači i nužnost odstranjivanja mirisnih žlijezda jazavaca što prije po odstrjelju opisan je u jednom od prijašnjih brojeva „Mesa“ (Konjević, 2003). Ukoliko se jazavce namjerava koristiti u prehrani, nužno je striktno pridržavanje odredbi Zakona i svakako dostaviti jazavca na veterinarsko-sanitarni pregled. Posebnu pozornost treba posvetiti trichinelozu, koja je u ove divljači razmjerno velik problem. Nadalje, jazavci se opisuju i kao važan čimbenik u epizootologiji tuberkuloze domaćih životinja. Iako ovo nije sasvim pouzdano dokazano, ipak i na ovaj segment valja obratiti pozornost.

Pri odstrjelju, kao i naknadnom postupku s jazavcima, valja nastojati sačuvati lubanju i krzno. Naime, lubanja jazavca predstavlja trofej, odnosno za nju postoje jedinstvene međunarodne formule ocjenjivanja (Varićak, 1997). Posebnost čini činjenica da lubanje jazavaca ipak ne moramo nužno ocjenjivati, već se to čini na zahtjev vlasnika. Krzno, ovičeno zelenom tkaninom predstavlja lijep ukras i podsjetnik na uspješan lov.

JAZAVAC KAO NAMIRNICA

Činjenicu da Ettinger (1897) govori kako jazavčevo meso u nas nitko ne jede jer gadno zaudara, najvjerojatnije možemo pripisati nepravodobnom odstranjivanju mirisnih žlijezda. Nasuprot njemu, Čeović (1940) kazuje kako mnogi jedu meso jazavaca. Bilo kako bilo, kultura jedenja jazavaca postoji i to prvenstveno u sjeverozapadnim, ali i drugim dijelovima

Hrvatske. Tako se u okolici Belišća primjerice, jazavci pripremaju kao gulaš. Pri tome je poželjno meso marinirati kako bi izgubilo specifičan miris koji podsjeća na zemlju. Sličnu tradiciju konzumiranja jazavčeva mesa nalazimo također i u drugim europskim državama. Tako Hespeler (2004) navodi kako se u Francuskoj prodaju dimljeni jazavčevi butovi po cijeni od oko 40 €. Upravo je dimljenje klasičnim metodama uz prethodno suho ili vlažno salamurenje opisano kao najčešći način konzerviranja i pripremanja jazavčeva mesa za konzumaciju (Hespeler, 2004). Na jazavca kao pečenje se nailazi znatno rjeđe. Osim mesa u prehrane svrhe, od jazavca se nekada koristilo i salo. Navode slovačkih stručnjaka (Lazar, 2003) o korištenju jazavčeve masti u ljekovite svrhe potvrđuje i Hespeler (2004) kada kaže kako se 60-tih i 70-tih godina prošlog stoljeća ista mogla prodati u apotekama južnih dijelova Njemačke. Mast se prvenstveno koristila za pospješivanje cijeljenja rana i saniranje opekline. nancije na Institutu "Ruđer Bošković" u Zagrebu.

SUMMARY

SWEET DELICACY FROM HUNTER'S KITCHEN – BADGER (MELES MELES L.)

Coming from the Mustelid family, badger is Croatian autochthonous game species. Even though badgers are rarely hunted and consumed nowadays, it can participate in human nutrition in several ways. Basic hunting methods used during hunting season are stalking, shooting on the burrow opening or in the field, and rarely by hunting dogs or digging from the burrow. After the hunting it is necessary to submit badgers for sanitary inspection, performed by veterinary experts. Special emphasis should be placed on trichinelosis. Scent glands are to be removed as soon as possible. Badger's meat is usually preserved and prepared by drying and smoking procedure, or, not so frequently by roasting or as goulash.

Key words: badger, game, hunt, analysis on trichinelosis, badger meat

LITERATURA

- Car, Z. (1967):** Razvrstavanje i prirodoslovlje divljači. U: Lovачki priručnik (Dragišić, P., ed.). Lovачka knjiga, Zagreb, 1967.
- Čeović, I. (1940):** Lovstvo. Tipografija d.d., Zagreb, 1940.
- Ettinger, J. (1897):** Hrvatski lovđžija. Knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb, 1897.
- Grubešić, M. (2004):** Lovljenje divljači. U: Lovstvo (Mustapić,

Z., ed.). Hrvatski lovački savez. Zagreb, 2004.

Hespeler, B. (2004): Dachsschinken – eine Delikatesse. Niedersächsischer Jäger 15/2004, 6-9.

Jakelić, I. Z. (2001): Lovačko oružje. Jakelić izdavaštvo, Zagreb, 2001.

Janicki, Z., A. Slavica, D. Konjević (2003): Lovstvo i zaštita prirode. Katedra za biologiju, patologiju i uzgoj divljači, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003.

Janicki, Z. (2004): Kune. U: Lovstvo (Mustapić, Z., ed.).

Hrvatski lovački savez. Zagreb, 2004.

Konjević, D. (2003): Postupak s dlakavom divljači nakon odstrjelja, a u cilju poboljšanja održivosti mesa divljači (divljačine). Meso 5 (3), 43-46.

Lazar, P. (2003): Usmeno priopćenje, Košice, Slovačka.

Varićak, V. (1997): Ocjenjivanje lovačkih trofeja. Euroteam, Zagreb, 1997.

Zakon o lovu (1994): Narodne novine br. 10/94. ■

PRILOG VETERINARSKO-SANITARNOM PREGLEDU MESA DIVLJAČI

Njari¹, B., B. Mioković¹, V. Struk², T. Perić², I. Gregurić³

SAŽETAK

U našoj zemlji ima puno lovišta u kojima obitava različita vrsta divljači. Divljač je sastavni dio prirode te je stoga gospodarenje lovištem vrlo odgovoran i zahtjevan zadatak. Osim trofeja, mesu divljači pripada posebno mjesto u kulinarstvu. Nutricionističku prednost njihova mesa čine visoko vrijedne bjelančevine i manja količina masti. Zbog osobite važnosti u postupcima gospodarenja divljači nužno je bilo ustrojiti zakonsku legislativu, a osobito onu koja se odnosi na prihvatljivost mesa odstrjeljene ili pak uzgojene divljači. U velikoj želji da se postigne što bolji pozitivni učinak neke su odrednice teško provedive i mogu umanjiti željeni cilj.

U vezi s navedenim, u radu su prikazani različiti aspekti koji tretiraju problematiku gospodarenja lovištem, a napose onu koja se odnosi na meso odstrjeljene divljači. Uz to navedeni su prijedlozi kao rezultat promišljanja i iskustva iz postupaka s mesom divljači nakon odstrela, a sve u želji da se unaprijedi legislativa i praksa u našim lovištima.

Ključne riječi: veterinarsko-sanitarni pregled, meso divljači

IZGLED I NAČIN ŽIVOTA

Meso divljači oduvijek je bilo svojevrсна kulinarska atrakcija pogotovo ako se uzmu u obzir nutricionističke prednosti (Souci i sur., 1979.). Pred-

nosti čine visoka količina bjelančevina uz manje masti povoljnog masnokiselinskog sastava (Kulier, 1996.), a tome treba dodati da divljač iz naših lovišta boravi još uvijek u čistoj prirodi. Sjetimo se samo „černobilskog incidenta“ s posljedičnim onečišćenjem ekosustava.

Kada se govori o mesu divljači valja razlikovati meso krupne i sitne te meso pernate divljači, a napose treba razlučiti meso divljači koja je slobodno živjela (obitavala) u prirodi od mesa uzgojene divljači.

PRAKSA I SMJERNICE VETERINARSKOG PREGLEDA

Broj odstrjeljene divljači prikazali smo u tablici 1. Taj broj je vjerojatno veći s obzirom da se prikazani podaci odnose samo na lovačka društva, a ne i na vlasnike i zakupnike lovišta.

Gledajući odvojeno, naši propisi reguliraju mogućnost (Zakon o zaštiti prirode, NN br. 30/94.), način uzgoja odnosno gospodarenja i lova divljači (Zakon o lovstvu, NN br. 10/94.) kroz lovno-gospodarske osnove u lovištima (Pravilnik, NN br. 53/95.). S druge, pak, strane mjesto i način pregleda mesa divljači reguliraju veterinarsko-sanitarni propisi (Pravilnik, Sl.list br. 68/89.; NN br. 53/91. i Pravilnik,

¹Dr.sc. Bela Njari, redoviti profesor; dr.sc. Branimir Mioković, redoviti profesor, Zavod za higijenu i tehnologiju animalnih namirnica, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Heinzelova 55

²Mr.sc. Velimir Struk, Tomislav Perić, dr.vet.med., Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva Zagreb, ul. Grada Vukovara 78

³Ivo Gregurić, dr.med. Privatna liječnička ordinacija, Zagreb, Krapinska 5